

11. Кочуєв В. І. Українське суспільство у процесі еволюції / В. І. Кочуєв. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2005. – 140 с.
12. Гэлбрейт Д. Экономические теории и цели общества ; пер. с англ. / Д. Гэлбрейт. – М. : Прогресс, 1976. – 405 с.
13. Василенко В. Н. Архитектура регионального экономического пространства : монография / В. Н. Василенко / НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований. – Донецк : ООО “Юго-Восток, Лтд”, 2006. – 311 с.
14. Савельев Л. А. Стратегічні цілі розвитку м. Макіївка до 2015 р. : формування та вибір сценаріїв стратегії розвитку / Л. А. Савельєв, В. М. Ращупкіна, В. Ю. Омелянович, Н. В. Шемякіна, М. А. Гракова, Ю. М. Овчаренко, Ю. В. Світлична // Проблемні питання формування стратегії соціально-економічного розвитку промислового міста : матеріали круглого столу. – Макіївка : ДонНАБА, 2005. – С. 37–42.
15. Кузьменко Л. М. Управление функционированием и развитием экономики региона : монография / Л. М. Кузьменко / НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2004. – 284 с.
16. Про затвердження Методики розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку : Наказ Держкомстатистики України від 15.04.2003 р., № 114 // [Електронний ресурс]. – [http : // www. uapravo.net/data/base40/ukr40346.htm](http://www.uapravo.net/data/base40/ukr40346.htm).

УДК 631.164.23

Н. М. ФОРКОШ

Національний університет харчових технологій

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Розглянуто основні проблеми агропромислового комплексу України пов'язані з інвестиційно-інноваційною діяльністю. Висвітлений вплив інвестиційної діяльності на стан агропромислового сектору та розкрито пріоритетні напрямки інвестування агропромислового комплексу. Розкрито основні причини гальмування інноваційного розвитку сільського господарства. Запропоновано шляхи їх вирішення.

The main problems of agriculture of Ukraine related to investment and innovation are considered. The impact of investment activity on the agricultural sector is highlighted and its investment priorities for agriculture are revealed. The basic causes of slowdown of innovation development of agriculture are disclosed. Solutions of these problems are suggested.

Агропродовольча сфера – одна з ключових галузей економіки України. Саме від рівня її розвитку залежить не тільки продовольча безпека країни, а й загальна економічна стабільність держави. Інноваційно-інвестиційний розвиток агропромислового комплексу (АПК) має передбачати: збереження екологічної рівноваги, виробництво високоякісної конкурентоспроможної на світових ринках сировини, забезпечення ефективного її зберігання та доставки до споживача, забезпечення робочими містами сільське населення та підвищенні його кваліфікації тощо.

Проблему інвестиційно-інноваційного розвитку АПК досліджували: Геєць В.М., Александрова В.П., Скрипниченко М.І., Беленький П., Горьовий В., Зіновчук В., Титаренко Б., Задорожная О.О. та інші.

Ефективний розвиток будь-якої галузі економіки неможливий без розвитку її інфраструктури, але діючі ринкові механізми і структури не здатні забезпечити високу якість ресурсів та послуг, створити передумови для здешевлення, вирішити завдання технічного переоснащення сільськогосподарських підприємств і фермерських господарств, а також виробників і постачальників ресурсів та послуг [1]. У зв'язку з цим постає проблема дослідження інноваційно-інвестиційного розвитку агропродовольчої сфери.

Сучасний стан виробничої інфраструктури агропродовольчої сфери викликає серйозне занепокоєння, особливо це стосується сільськогосподарського виробництва. Аграрні підприємства, стверджує Л. Мельник, в аспекті їх матеріально-технічної бази і технологій, що використовуються, не відповідають навіть індустріальній моделі аграрного виробництва. Натомість в економічно високорозвинених країнах уже кілька десятиліть функціонує і відтворюється на інтенсивно-інноваційних засадах якісно нова модель сільського господарства – пост-індустріальна [2].

Всебічна нерозвиненість виробничої інфраструктури підприємств агропродовольчої сфери зумовлена комплексом причин, що сформовані несприятливою економічною ситуацією. Основними з них є такі:

- матеріально-технічна база підприємств не відповідає сучасним вимогам по технічним, економічним та екологічним параметрам;
- низький рівень платоспроможності підприємств стримує процеси трансформації та модернізації виробничої інфраструктури.

Проблеми, що стоять сьогодні перед інфраструктурними формуваннями агропродовольчої сфери, є досить значними. Зокрема, М.І. Грицишин пропонує, враховуючи глибину кризи щодо технічного забезпечення АПК пропонує розв'язувати ці проблеми в два етапи: на першому – стабілізувати техніко-технологічне забезпечення та підготовку нової технічної і технологічної бази для рослинництва й тваринництва; на другому – за-

безпечити освоєння нових технологій і технічних засобів, поступове переоснащення підприємств АПК технікою нового покоління та її ефективне використання [3]. Одним з напрямів стратегічної перебудови виробничої інфраструктури агропродовольчої сфери повинно стати насамперед її технічне і технологічне переоснащення. Саме капітальні вкладення в нові технології через визначений період можуть принести зростаючі обсяги додаткового прибутку. Таким чином, встановлення нової техніко-технологічної парадигми в розвитку виробничої інфраструктури може призвести до формування конкурентоспроможного середовища.

Але механізм стимулювання реалізації інноваційних проектів щодо технічного переоснащення АПК повинен передбачати першочерговість отримання ними довгострокових кредитів на придбання технічних засобів і технологічних ресурсів, зниження податкового тиску, створення агроінноваційного фонду та регулярне наповнення інфраструктури ринку інноваціями з тим, щоб задовольняти ними потреби товаровиробників. Більшість сільськогосподарських підприємств не мають необхідних коштів для навіть для простого і розширеного відтворення. У міру стабілізації галузі зростатиме усвідомлення необхідності прискорення розвитку науково-технічного прогресу, переходу аграрного сектору на інноваційну модель розвитку.

У сучасній економічній літературі при розгляді інноваційно-інвестиційного розвитку АПК дослідники акцентують увагу на малому бізнесі. Так Л. Безчасний вказує, що елементи малого та середнього бізнесу проявляють більшу гнучкість, адаптивність, винахідливість, що особливо важливо в умовах кризи [4].

З позиції В. Гриньова та О. Ястремська також вважають, що механізм реалізації стратегічних програм економічного зростання має враховувати, зокрема, підтримку малого та середнього бізнесу [5]. Але дослідження показує, що малі підприємства у сфері виробництва сільськогосподарської сировини втрачають свої позиції. Посилення впливу харчових монополій призводить до поглинання малих підприємств або припинення їхньої діяльності. Так О. Задорожня вказує, що реалізація інвестиційних програм розвитку повинна здійснюватися з певним єдино-узгодженим алгоритмом господарських реформ:

1) визначення вихідного ресурсного потенціалу суспільного виробництва по основних галузях та групах виробництв;

2) розробка пріоритетних цілей структурних реформ на ранніх етапах, виділення галузей виробництв, регіонів, розвиток яких необхідно стимулювати в першу чергу;

3) виявлення обсягів ресурсів, необхідних для прискореного розвитку виділених галузей і виробництв під розрахований об'єм їх продукції протягом розрахованих строків;

4) розробка заходів, необхідних для ресурсного забезпечення галузей [6].

У той же час, Б. Титаренко стверджує, що в Україні є широкі можливості для створення регіональних комплексних інноваційних компаній, які у співпраці зі спеціалізованими іноземними компаніями сприятимуть покращенню економічного стану депресивних регіонів [7]. Ця позиція є досить приваблива, але потрібно звернути увагу на те що іноземні компанії повинні бути зацікавлені не тільки у отриманні прибутку, але й в покращенні екологічного стану, підвищенні кваліфікації кадрів тощо.

Важливою науково-технічною передумовою подальшого інноваційного розвитку АПК є сертифікація сільськогосподарської сировини та харчових продуктів, через яку можна ефективно визначити якість продукції, забезпечити ретельний контроль за дотриманням екологічних та економічних вимог до продукції, підвищити конкурентоспроможність виробів. Важливим також є створення умов для забезпечення контролю якості харчової продукції у відповідності з європейською практикою через законодавчо закріплену відповідальність виробника (постачальника, імпортера) за введення в обіг неякісної продукції; наявність закону про ринковий нагляд; приведення вітчизняного законодавства у відповідність з європейськими регламентами.

Необхідно звернути увагу на недоліки в управлінні реалізацією цілісного інноваційно-інвестиційного циклу “наука–технологія–виробництво”, а саме розмежованість його етапів та застарілу схему, якій бракує інформаційного забезпечення [8].

Серед заходів щодо поліпшення та реалізації державної інноваційної політики на сучасному етапі ключове значення мають наступні:

- розробка і реалізація державних науково-технічних та інноваційних програм;
- стимулювання інвестицій приватного сектору в НДКР;
- концентрація ресурсів суспільства на вирішення найбільш актуальних науково-технічних проблем;
- збільшення фінансування наукових досліджень;
- підтримка малого та середнього інноваційного бізнесу;
- заохочення імпорту передових технологій;
- удосконалення нормативно-правової бази інноваційної діяльності;
- міжнародне співробітництво у сфері інноваційної політики;
- державна координація та інформаційна підтримка дій агентів інноваційного процесу;
- державний контроль за реалізацією інноваційної політики на центральному, галузевому та регіональному рівнях.

Отже, інноваційний розвиток агропромислового сектору потребує вирішення цілого комплексу завдань:

- формування комплексу взаємопов'язаних галузевих інвестиційно-інноваційних програм і проектів, що забезпечуватимуть реалізацію ідеї по усьому ланцюжку: від фундаментальних досліджень до освоєння інноваційних ринкових ніш;

– забезпечення наукової і науково-технічної сфери фінансовими і матеріальними ресурсами. Найважливішу роль у вирішенні питань фінансування різних проектів повинно відігравати державно-приватне партнерство, покликане встановити стійкі зв'язки між наукою й ринком, забезпечити комерціалізацію результатів досліджень і розробок;

– створення інституційного середовища для здійснення і впровадження інновацій. На своєчасність впровадження результатів наукових досліджень впливатиме формування спеціалізованих організацій у вигляді загальнодержавних і регіональних галузевих інвестиційно-інноваційних фондів, технологічних і науково-освітніх об'єднань і інших структур, удосконалення відповідних законотворчих норм. До складу інституційного середовища повинні також увійти інформаційно-аналітична система і система методологічного забезпечення, що дадуть повний спектр інформації, рекомендацій і вказівок суб'єктам інноваційного процесу;

– створення конкурентоздатних центрів знань шляхом об'єднання агроуніверситетів і науково-дослідних організацій, з метою встановлення гнучкої, швидкої і плідної співпраці за різними напрямками інноваційної діяльності;

– визначення системи стимулювання у сфері створення і розповсюдження інновацій;

– посилення ролі суб'єктів аграрного підприємництва в інноваційному процесі, стимулювання впровадження розробок у виробництво шляхом розширення доступності фінансових ресурсів, зниження податкового навантаження і інших стабілізуючих факторів;

– формування системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів, необхідних для реалізації конкретних інноваційних програм і проектів, а також держслужбовців, що займаються регулюванням інноваційного процесу;

– забезпечення контролю за використанням інновацій з метою визначення їх затребуваності і відповідності екологічним, технічним і іншим вимогам;

– визначення форми участі держави в контролі і управлінні інноваціями і інноваційними проектами;

– розроблення методів обліку впливу інновацій на соціально-економічні параметри аграрної системи [9].

Наостанок слід зауважити, що тільки досягнення науки дають можливість удосконалювати виробництво традиційних товарів, створювати нові технології. Тому однією з умов активізації інноваційно-інвестиційних процесів в агропродовольчій сфері є відродження та розвиток вітчизняної аграрної науки.

Суттєвою перешкодою розвитку інноваційних процесів є відсутність оперативної системи доведення наукових знань до конкретних товаровиробників. Для її усунення слід створити нові проміжні ланки між виробниками і споживачами науково-технічної продукції. Із світового досвіду відомі численні варіації таких інститутів – інформаційно-консультаційні служби різних рівнів, біржі науково-технічної продукції, постійні і тимчасові виставки науково-технічних досягнень, банки даних про інтелектуальну власність, комунікаційні майданчики, семінари, конкурси, ярмарки інноваційно-технологічного спрямування тощо.

Вирішення кадрової проблеми є необхідною умовою залучення в господарський оборот результатів науково-технічної діяльності. Як свідчить досвід багатьох країн, одним з основних факторів успішного просування розробок є не стільки ефективність технологічних рішень, скільки рівень організації менеджменту на всіх етапах – від науково-дослідної роботи до продажу нового продукту [10]. В Україні, на жаль, відчувається дефіцит фахівців з інноваційного менеджменту та маркетингу, які б відповідали сучасним вимогам ринку праці.

Отже, створення ефективної інноваційної економіки повинно бути стратегічним напрямом розвитку АПК в ринкових умовах. Лише виважена державна інноваційна політика дасть змогу досягти поставлених цілей інвестиційно-інноваційного розвитку аграрного сектору і зайняти гідне місце у світовому економічному просторі.

Література

1. Беленький П. Механізми розвитку ринкової інфраструктури в Україні [Електронний ресурс] / П. Беленький // Вісник національної академії наук України – 2002. – № 4. – [http : // www.nbu.gov.ua/ portal/all/herald/2002-04/index. htm](http://www.nbu.gov.ua/portal/all/herald/2002-04/index.htm).
2. Мельник Л. Ю. Аграрний сектор економіки в аспекті його матеріально-технічної та технологічної оснащеності / Л. Ю. Мельник // Агросвіт. – 2009. – № 2. – С. 2–8.
3. Грицишин М. І. Концептуальні питання відтворення матеріально-технічної бази аграрного сектору економіки України / М. І. Грицишин, М. І. Адамчук // Вісник аграрної науки. – 2007. – № 4. – С. 49–53.
4. Безчастный Л. О механизме мотивации к научной и научно-технической деятельности в условиях рыночной экономики / Л. Безчастный // Экономика Украины. – 1995. – № 8. – С. 61–64.
5. Гриньова В. Особливості регіонального управління інвестиційною діяльністю в сучасних умовах / В. Гриньова, О. Ястремська // Регіональна економіка. – 2003. – № 3. – С. 170–174.
6. Задорожная О. О структурно-инвестиционной политике в условиях перехода к рынку / О. Задорожная // Экономика Украины. – 1995. – № 4. – С. 82–84.
7. Титаренко Б. До питання про складові інноваційної діяльності / Б. Титаренко // Економіст. – 2005. – № 12. – С. 66–67.
8. Мосіюк П. О. Економіка і організація аграрного сервісу ; за ред. П. О. Мосіюка / П. О. Мосіюк, О. В. Кристальний, В. А. Сердюк, С. І. Мельник. – К. : ІАЕ УААН, 2001. – 354 с.

9. Горьовий В. П. Розвиток виробничо-технічного обслуговування підприємств АПК / В. П. Горьовий // Вісник аграрної науки. – 2007. – № 11. – С. 59–64.

10. Геєць В. М. Зведений прогноз науково-технологічного та інноваційного розвитку України на найближчі 5 років та наступне десятиліття / В. М. Геєць, В. П. Александрова, М. І. Скрипниченко. – К. : Фенікс. – 2007. – 152 с.

УДК 336.76;336.531

І. І. ХЛЄБНИКОВА

Національна Академія податкової служби

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ АКЦИЗНОГО ОПОДАТКУВАННЯ

Проаналізовані тенденції розвитку системи акцизного оподаткування в Україні. Узагальнено результати вивчення міжнародного досвіду акцизного оподаткування. Досліджено методологічні підходи до моделювання ставки акцизного збору. Запропоновано нові підходи до реформування системи акцизного оподаткування.

The tendencies of the system of excise taxation in Ukraine are analyzed. The results of the study of international experience of excise tax is generalized. Methodological approaches to modeling the rates of excise duty are researched. New approaches to reforming the system of excise taxation are proposed.

Актуальність проблеми. Вивчення перспектив акцизного оподаткування займає досить вагоме місце в наукових розвідках. Акцизне оподаткування забезпечує високі надходження до бюджетів різних рівнів, впливає на структуру споживання, а також може виступати інструментом державної антикризової політики (зокрема, за рахунок маніпулювання ставками акцизів можна стимулювати виробничу та інвестиційну активність окремих підакцизних виробництв). Однак окремі проблеми подальшого розвитку акцизного оподаткування, зокрема, з урахуванням негативних наслідків загострення економічної кризи, є малодослідженими. Виникає потреба у проведенні додаткових досліджень щодо розмірів ставок акцизів, визначення критеріїв та принципів їх диференціації, порядку застосування та адміністрування, встановлення (уточнення) обґрунтованого переліку підакцизних товарів.

Аналіз літератури. Проблемним питанням удосконалення механізму акцизного оподаткування присвячується чимало розвідок провідних науковців.

У полі зору дослідників перебували питання визначення принципів акцизної політики, методології розрахунку ставки акцизного збору, вивчення та адаптації міжнародного досвіду акцизного оподаткування, формуванню рекомендацій щодо активізації використання можливостей акцизного оподаткування у регулюванні соціальних трансформацій [1–3]. Однак залишаються малодослідженими окремі питання удосконалення механізму акцизного оподаткування з урахуванням сучасних викликів розвитку (серед яких слід відзначити перш за все загострення економічної кризи, падіння обсягів надходжень акцизного збору внаслідок зниження виробничої активності, збільшення проявів податкової девіації, погіршення структури споживання в бік використання дешевої продукції внаслідок падіння платоспроможного попиту тощо).

Мета роботи – викласти результати досліджень щодо удосконалення механізму акцизного оподаткування в Україні з урахуванням сучасних викликів.

Виклад основного матеріалу. Акцизний збір належить до категорії специфічних акцизів і є найбільш давньою формою оподаткування через відносну просту оцінку та порядок стягнення. Він стягується за ставками, диференційованими за окремими групами товарів [3].

Акцизний збір – це непрямий податок на окремі товари (продукцію), визначені законом як підакцизні, який включають до ціни цих товарів (продукції). Попит на товари, оподатковувані акцизами, є малоеластичним щодо рівня доходу. Зазвичай до оподатковуваних відноситься достатньо невеликий список товарів: алкогольна, тютюнова продукція і паливно-мастильні матеріали. У багатьох країнах також існує акцизне оподаткування автомобілів, вживане як платіж за користування автодорогами – в розвинених країнах, так і податку на предмети люксового споживання (ювелірні вироби, антикваріат тощо) – у країнах, що розвиваються [2, с. 71–74].

Акцизний збір в багатьох країнах використовується серед інших важелів стабілізації економічного розвитку та нерідко виступає в якості важеля антикризового регулювання [5]. Виважена та раціональна політика акцизного оподаткування здатна позитивно впливати на динаміку і структуру розвитку різних ринків, вирішити проблеми інвестиційного та інноваційного забезпечення, забезпечити високі надходження до бюджету, поступово поліпшувати структуру споживання [7]. В Україні акцизним збором обкладаються спирт, лікєро-горілочна продукція, виноробна продукція, пиво, тютюн та тютюнові вироби, окремі транспортні засоби, деякі нафтопродукти [6].

В Україні акцизний збір запроваджено з грудня 1991 р., коли був прийнятий ЗУ “Про акцизний збір” (введений в дію з 1992 р.). У грудні 1992 р. КМУ видав Декрет “Про акцизний збір”, яким закон від 1991 р. було